CYPRUS CENTER FOR EUROPEAN AND INTERNATIONAL AFFAIRS
UNIVERSITY of NICOSIA

ISSN (online): 2547-8702

EASTERN MEDITERRANEAN POLICY NOTE

Ιούλιος 2025, No. 113b

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ «ΓΕΩ»ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΙΣΡΑΗΛΟΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ

Δημήτριος Μελισσάρης

Ο ρεαλισμός γεννήθηκε από την μήτρα της αλήθειας. Η αλήθεια δεν υπάρχει για να παρηγορεί συνειδήσεις αλλά για να σοκάρει και να αφυπνίζει, όσο το δυνατόν πιο γρήγορα. Δηλώνει το «παρών» για να απογυμνώνει την σκέψη από τις ψευδαισθήσεις που κρατούν τον άνθρωπο υποτελή της ατελούς του φύσης, δέσμιο των εγγενών παθών του μα και εν τοις πράγμασι «τυφλό» απέναντι σε όσα πράγματα λαμβάνουν χώρα εμπρός των οφθαλμών του. Καμία αλήθεια δεν είναι πιο βίαιη από εκείνη του πολέμου γιατί μέσα από την σύγκρουση η έννοια σμιλεύεται σε όλη της την έκταση: στην εσωτερική διαπάλη μεταξύ αυτού που ο άνθρωπος αγαθώς ελπίζει και σε αυτό που στην ουσία «είναι». Όποιος αποστρέφεται την αλήθεια νομοτελειακά καταλήγει να ζει μέσα στην πλάνη – και αυτή γίνεται ο μικρόκοσμός του, μέχρι να τον συνθλίψει απότομα η πραγματικότητα που εμμονικά αρνήθηκε να αντικρίσει...

Η πολεμική σύγκρουση στην γεωγραφική περιοχή της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής – όπως έχει επικρατήσει να αναφέρεται στην πλειονότητα των διεθνοπολιτικών αναλύσεων ο ιστορικά συνυφασμένος με αστάθεια και ανταγωνισμούς συγκεκριμένος γεωπολιτικός χώρος της Δυτικής Ασίας – δείχνει να βρίσκεται στην ιδιότυπη ατραπό της μεταβατικής κλιμάκωσης και σοβαρής συστημικής αναβάθμισης εντός των πλανητικών τεκταινομένων, επανακάμπτοντας ούτως με τρόπο δυναμικό στο επίκεντρο των διεθνοπολιτικών εξελίξεων. Η αναζωπύρωση της ισραηλοπαλαιστινιακής πολεμικής διενέξεως στη Γάζα από κοινού με τα παραλειπόμενα αυτής από την 07/10/2023 μέχρι και σήμερα δεν αποτελούν απλοϊκώς τω τρόπω μία ειρωνική επανάληψη της «κακιάς» ιστορίας σχετικά με ένα πολυκαιρισμένο και πανθομολογουμένως δυσεπίλυτο ζήτημα αλλά έναν

Ο Δημήτριος Μελισσάρης είναι κάτοχος ΒΑ Ιστορικών, Κοινωνικών, Στρατηγικών Σπουδών και Γεωπολιτικής, MSc Πολιτικής Οικονομίας, Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Είναι επίσης Young Scholar – Foreign Affairs Institute και Freelance Researcher – Cyprus Center for European and International Affairs / UNIC.

βαρυσήμαντο καταλύτη βαθύτερων μετασχηματισμών στην πολιτική αρχιτεκτονική της περιοχής και, εν γένει, στον παγκόσμιο συσχετισμό ισχύος. Οι εκατέρωθεν συντονισμένες στρατιωτικές επιχειρήσεις εναντίον καίριων στόχων στο εσωτερικό των επικρατειών – μεταξύ των οποίων κτηριακές εγκαταστάσεις σημαντικών κρατικών θεσμών, ζωτικής σημασίας υποδομές στρατιωτικού ενδιαφέροντος και περιοχές εντός του πυκνοκατοικημένου αστικού ιστού των πόλεων – επιβεβαιώνουν προς κάθε κατεύθυνση την ταχεία μεταστροφή της φύσεως των επιθετικών αυτών κινήσεων από τα στεγανά μίας περιορισμένης και γνώριμης αντιπαράθεσης στα απροσδιόριστα χωρικά ύδατα μίας καθόλα αβέβαιης υβριδικής σύγκρουσης με ολοκληρωτικά χαρακτηριστικά γενικευμένου πολέμου τιμωρητικής αποτροπής. Αυτή η εν εξελίξει διαμορφούμενη γεωπολιτική πραγματικότητα θέτει τα θεμέλια για την σταδιακή ανάδυση μίας νέας μεσανατολικής «γεω»πολιτικής οικονομίας η οποία πρόκειται να συγκροτηθεί μέσα από την έκβαση των αλλεπάλληλων διασταυρώσεων μεταξύ εθνοθρησκευτικών ανταγωνισμών, στρατιωτικών τεχνολογιών, ενεργειακών συμφερόντων και αντιτιθέμενων οικονομικών συμμαχιών παγκόσμιου βεληνεκούς – καταδεικνύοντας πασιφανώς ότι δεν αφορά μονοδιάστατα σε μία τοπική διένεξη με ελεγχόμενες και περιφερειακές μόνο επιπτώσεις παρά σε ένα συστημικό φαινόμενο άμεσα συσχετιζόμενο με τα δομικά χαρακτηριστικά του οικουμενικού καταμερισμού ισχύος.

Στα ρεαλιστικά όρια της αντικειμενικής και αποϊδεολογικοποιημένης γεωπολιτικής προσέγγισης, η πρόσφατη ανάφλεξη στη Λωρίδα της Γάζας και τα συνεχόμενα επιχειρησιακά χτυπήματα των ισραηλινών στρατιωτικών δυνάμεων εναντίον των εναπομεινάντων σχηματισμών της Χαμάς εντάσσονται σε έναν ευρύτερο κύκλο αναδιαμόρφωσης του συσχετισμού δυνάμεων μεταξύ των δύο αντίπαλων και άμεσα εμπλεκόμενων μερών. Η αμετάκλητη επικράτηση της αμφιβόλου ορθολογικής τεκμηρίωσης τακτικής περί ολοκληρωτικής εκκαθάρισης στα του παλαιστινιακού ζητήματος εντός των στενών κύκλων της ιθύνουσας ισραηλινής πολιτικοστρατιωτικής αρχής, συνδυαστικά με την επί μακρό σκιώδη οικονομική και στρατιωτική ενίσχυση των ένοπλων σωμάτων της Χαμάς από τριτογενείς αναθεωρητικούς κρατικούς παράγοντες της περιοχής καθόλα ενάντιους στην εκεί υπαρξιακή υπόσταση του ισραηλινού κράτους, έχει εκμηδενίσει κάθε πιθανότητα ειρηνικής επίλυσης διά της επικράτησης της κοινής λογικής. Εντούτοις, το αναπόδραστο πλάτεμα του εύρους των επιχειρήσεων διά της ιρανικής εμπλοκής μέσω της δράσης των φίλα προσκείμενων στο θεοκρατικό καθεστώς παραστρατιωτικών μηχανισμών – με σημαντικότερους εξ αυτών την μέχρι πρότινος υπολογίσιμη παρουσία της Χεζμπολάχ στον Λίβανο, την Συρία του μπααθικού καθεστώτος της οικογένειας Άσαντ προ της πτώσης αυτού και της ανόδου των (τουλάχιστον κατά τα έως τώρα φαινόμενα συγκυριακώς φίλα προσκείμενων στις δυτικές δυνάμεις) φονταμενταλιστικών ισλαμιστικών δυνάμεων και, τέλος, το καθεστώς των σιιτών ανταρτών Χούθι στην Υεμένη –

καταδεικνύει την ανεμπόδιστη μετατόπιση του κέντρου βάρους της συγκρουσιακής διαδικασίας από την παλαιστινιακή στενωπό στον ταραγμένο άξονα Τελ Αβίβ – Τεχεράνης και, συνεπώς, στην εν γένει αποσταθεροποίηση του μεσανατολικού γεωσυμπλόκου. Το αξιοσημείωτο, μάλιστα, επί του παρόντος είναι ακριβώς ότι οι δύο αυτές περιφερειακές δυνάμεις παρουσιάζονται να μην διεκδικούν απλώς εδαφική κυριαρχία ή στρατηγική επιρροή επί των κρατικών και υπολοίπων παραγόντων αλλά η πολεμική αντιπαράθεσή τους έγκειται ακριβώς στην κατοχύρωση της εκεί ιδεολογικής ηγεμονίας και την ανατροπή ή διατήρηση της υπάρχουσας διεθνούς τάξεως, διά της ανακατανομής ισχύος εντός του πολυπολικού κόσμου και υπό τα κελεύσματα της παραδοσιακής λογικής της νόμιμης αυτοάμυνας και επίτευξης της επιβίωσης. Σε αυτό το πλαίσιο, η εσχάτως σημειωθείσα προσανατολιστική κίνηση της ιρανικής θεοκρατικής ηγεσίας προς αναθεωρητικούς υπερσυστημικούς δρώντες όπως η Ρωσία και η Κίνα εν μέσω αναζήτησης διπλωματικής και στρατιωτικής στηρίξεως έναντι της ισραηλινής πολιτικοστρατιωτικής βούλησης στην περιοχή επιβεβαιώνει ευδιάκριτα την περιπλοκότητα της περίπτωσης διά της υιοθέτησης της ιστορικώς συνηθισμένης πρακτικής των ιδεολογικοστρατηγικών συμμαχιών τύπου «μπλοκ» στο πλανητικό παίγνιο. Ως εκ τούτου, η από ψυχροπολεμικής εποχής πλανητική διαίρεση δείχνει να επιστρέφει εκ νέου και ολότελα επικαιροποιημένη υπό τις νέες, μετακρατικές μορφές στο προσκήνιο, μετατοπίζοντας το ήδη βαρυσήμαντο γεωπολιτικό βάρος των τρεχουσών εξελίξεων από την περιφερειακή στη διεθνή διάσταση. Η ανάμειξη του Ιράν στα της ισραηλοπαλαιστινιακής σύγκρουσης λειτουργεί αναγωγικώς προς αυτή, εξελίσσοντάς την από τοπική εθνοτική διαμάχη σε έναν ασύμμετρο υβριδικό πόλεμο πολλαπλών επιπέδων και διάχυτων συνεπειών, όπου πρωτεύοντα χαρακτηριστικά αυτού είναι οι ανυπολόγιστου μεγέθους και απρόβλεπτων συνεπειών κυβερνοεπιθέσεις ως δράσεις στο παράλληλο και σχετικά νεοσύστατο πεδίο αντιπαράθεσης της ψηφιακής ισχύος, τα στοχευμένα πλήγματα σε καίριες υποδομές με τη χρήση σύγχρονης και αυτόνομης οπλικής τεχνολογίας βάσει πρακτικών τελικής λύσεως και η στρατηγική τακτική του πολέμου διά της εργαλειακής χρήσης αντιπροσώπων (“proxy wars”) στο πεδίο και της αντισυσπειρωτικής ρητορικής. Περιπτώσεις όπως η σταδιακή ενεργοποίηση φιλοϊρανικών κοινωνικών ομάδων εντός του κατακερματισμένου και μακροχρόνια αποσταθεροποιημένου ιρακινού κράτους με πιέσεις για έμπρακτη και πολύτροπη στήριξη προς την Τεχεράνη και η εκδηλωθείσα πρόθεση για συντονισμένη αποχώρηση της de facto ελεγχόμενης από τις αντάρτικες σιιτικές δυνάμεις υεμενικής πολιτικής ηγεσίας από την εκεχειρία της Ερυθράς Θάλασσας συνθέτουν νομοτελειακά ένα ομιχλώδες τοπίο πολυεστιακής εντάσεως. Όλα τα παραπάνω όχι μόνο εντείνουν σε μεγάλο βαθμό την αποδιάρθρωση της περιφερειακής ασφάλειας και τη διάχυση της μετέωρης αστάθειας στην διαδικασία λήψης αποφάσεων και δράσης των εμπλεκόμενων δυνάμεων αλλά και υπενθυμίζουν σε κάθε εν δυνάμει μελετητή ότι εν τοις πράγμασι τα όσα λαμβάνουν χώρα δεν αποτελούν μέρος σε έναν συμβατικό διακρατικό πόλεμο αλλά συνθέτουν την εγκαθίδρυση ενός

μετακρατικού συστήματος επιθετικότητας όπου η ευθύνη των πράξεων είναι αποσπασματική, η περιφερειακή συνοχή διασπάται σε πολλαπλούς άξονες συλλογικής άμυνας και οι πηγές της απειλής μεταβάλλονται διαρκώς.

Η προσπάθεια κατανόησης του τρόπου σκέψης και δράσης των εμπλεκόμενων δρώντων είναι σημαντική στην ανάλυση και πρόβλεψη, ιδίως όσον αφορά την ερμηνεία της συλλογιστικής εκείνου που αντιπροσωπεύει το αντίθετο «Άλλο». Η εξέταση της περίπτωση της σημερινής ιρανικής ηγεσίας αποζητά ούτως μία συνειδητοποιημένη απομάκρυνση από ιδεολογικές αγκυλώσεις, θεωρητικές κατασκευές και, συνεπώς, μία πολιτικοκοινωνική προσέγγιση θεμελιωμένη στην ατόφια ρεαλιστική οπτική. Τοιουτοτρόπως, πρέπει να αναζητηθούν οι βαθιές κοινωνικές ρίζες του καθεστώτος που το καθιστούν μέχρι σήμερα εσωτερικά ισχυρό και ακλόνητο. Η ιρανική επανάσταση του 1979, η έκβαση της οποίας ανέδειξε το σημερινό θεοκρατικό καθεστώς, δεν ξεκίνησε με συντηρητικές καταβολές αλλά ως λαϊκή εξέγερση με έκδηλα αριστερά στοιχεία στους κόλπους της τα οποία, όμως, υπερκεράστηκαν από την ισλαμική κυριαρχία που κατόρθωσε να επιβληθεί στην εποχή μετά τον Σάχη. Η κατίσχυση αυτή, βέβαια, δεν οφειλόταν αποκλειστικά και μόνο στην οργανωτική υπεροχή των οπαδών του Χομεϊνί παρά στο γεγονός ότι αξιοποίησαν άμα και εργαλειοποίησαν τεχνηέντως την θρησκευτικότητα της ιρανικής κοινωνίας – ιδίως της παραδοσιοκεντρικής περιφέρειας – ως καταλυτικό μέσο αναρρίχησης στην εξουσία που είχε υποτιμηθεί από τον πολιτικοκεντρικό προοδευτικό χώρο. Ωστόσο, κρίνεται πέρα για πέρα απαραίτητη η συμπερίληψη μίας σημαντικής διευκρινιστικής σημείωσης σχετικά προς κατάρριψη μίας ευρέως διατυπωμένης παραφιλολογίας εντός των δυτικών πολιτικών και ακαδημαϊκών κύκλων: η μετεπαναστατική νέα θεοκρατική τάξη πραγμάτων επιβλήθηκε στα πλατιά στρώματα της ιρανικής κοινωνίας μη στηριζόμενη – τουλάχιστον αποκλειστικά – στην άσκηση βίαιων πρακτικών παρά στην επιμελημένη διαμόρφωση ενός πυκνού δικτύου θεσμών με θρησκευτικό υπόβαθρο, οικονομικών παροχών και ιδρυμάτων κοινωνικής στήριξης προς εξασφάλιση της λαϊκής αποδοχής εκ μέρους των ευρέων θρησκευόμενων μαζών και, κατ’ αυτόν τον τρόπο, την κατοχύρωση της ανθεκτικής νομιμοποίησης του καθεστώτος στην συνείδηση των παραδοσιακών κοινωνικών στοιχείων με έμφαση στην αγροτική περιφέρεια διά των ισχυρών δεσμών αυτής με τους πολιτικοοικονομικούς θεσμικούς μηχανισμούς του θεοκρατικού καθεστώτος. Παράλληλα, δεν πρέπει να αποσιωπάται στον δημόσιο διάλογο η πραγματική φύση της σύστασης της σημερινής ιρανικής ηγεσίας πέρα από την καθιερωμένη δυτική οπτική. Ειδικότερα, η συγκρότηση αυτής θεμελιώνεται επί τη βάσει των σκληραγωγημένων βετεράνων του μακροχρόνιου ιρανοϊρακινού πολέμου (1980–1988) , με βαθύτατη ιδεολογική συνέπεια λόγων-πράξεων και όντας ταυτοτικώς εμποτισμένοι με την ρεαλιστική εμπειρία της πολεμικής συγκρούσεως. Ως εκ τούτου, είναι εύλογο να κατανοηθεί η διαμόρφωση της διεθνοπολιτικής των απτόητης πολεμικής αντίληψης υπό το πρίσμα της λογικής επιβίωσης και του

διαρκούς εξωτερικού κινδύνου – κάτι το οποίο δύναται αναλογικώς να παρατηρηθεί και στην ισραηλινή χάραξη στρατηγικής. Τα παραπάνω στοιχεία καταρρίπτουν με συνοπτικές διαδικασίες την όποια αξίωση ή υποτιμητικό ισχυρισμό περί «παράλογης ηγεσίας των μουλάδων» ως σοβαρό αναλυτικό σφάλμα που οδηγεί αναπόφευκτα σε ανεπανόρθωτη παρερμηνεία της πραγματικότητας αποκόπτοντας τον εκάστοτε μελετητή από την ρεαλιστική διάσταση των μεσανατολικών ισορροπιών.

Όπως ευκρινώς διατυπώθηκε σε προηγούμενο σημείο, η υπερτοπικότητα της πολεμικής συγκρούσεως μεταξύ της ισραηλινής πολιτικής ηγεσίας και του θεοκρατικού καθεστώτος των Φρουρών της Επανάστασης συμπαρασύρει νομοτελειακά τους δρώντες εντός και εκτός του μεσανατολικού γεωπολιτικού συστήματος σε έναν άκρως επικίνδυνο φαύλο κύκλο οξείας πόλωσης. Κάτι τέτοιο καθιστά αναγκαία τη μελέτη της στρατηγικής στάσης των κυριότερων πλανητικών δυνάμεων απέναντι στο θέμα. Δεν θα μπορούσε, λόγου χάριν, να μην υπογραμμισθεί στο σημείο αυτό ακριβώς το ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής – παρά την πάγια επιδίωξη για έμπρακτη διατήρηση της ηγεμονικής υπεροχής στις εξέχουσας εμπορικής και ενεργειακής σημασίας περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου και του Περσικού Κόλπου και παρά την τελευταία μεθοδική στρατιωτική τους εμπλοκή εναντίον ιρανικών στόχων κομβικής σημασίας για την πυρηνική ικανότητα της χώρας – εμφανίζονται να αποφεύγουν επιμελώς την ταύτιση με μία πλήρους κλίμακας πολεμική στρατηγική ή με σενάρια ολοκληρωτικού πολέμου. Όπως αφήνεται να εννοηθεί σε δημόσιες δηλώσεις κορυφαίων Αμερικανών αξιωματούχων περί επιτακτικής ανάγκης άμεσου τερματισμού της σύρραξης και περί μη ύπαρξη πρόθεσης για ανατροπή του ιρανικού καθεστώτος αντανακλούν τεχνηέντως τη διττότητα της αμερικανικής στρατηγικής προσέγγισης σχετικά με το μεσανατολικό ζήτημα: στοχευμένη επίδειξη ισχύος και αποφυγή άμεσης – και χρονοβόρας άμα και δαπανηρής, κατά τα ιστορικά παραδείγματα του Αφγανιστάν και του Ιράκ – στρατιωτικής εμπλοκής. Αυτό που θα μπορούσε να ειπωθεί σχετικώς για την αμερικανική εξωτερική πολιτική τη δεδομένη στιγμή είναι η διάθεση διατήρησης ενός επιτήδειου διφυούς ρόλου αποφασιστικής υποστήριξης των συμμάχων στην περιοχή άνευ ουσιαστικής εμπλοκής και την ακολουθία μίας στρατηγικής αποτροπής μέσω της επιφυλακτικής παρέμβασης στο πλαίσιο ενός ακαθόριστου και τρόπον τινά ανοιχτού μετώπου αντιπαράθεσης. Σε κάθε περίπτωση, εκείνο το οποίο τίθεται εκτός της σφαίρας αμφισβήτησης είναι η διαχρονική επιδίωξη της εκάστοτε αμερικανικής πολιτικής ηγεσίας – όπως και τώρα – να διαδραματίζει τον ρόλο του διεθνούς ρυθμιστή των πραγμάτων μέσω της ευθείας απειλής χρήσης ισχύος επιβολής, διατηρώντας παράλληλα την στρατηγική ευελιξία να αποκλιμακώνει και να επανενεργοποιεί τη δράση της αναλόγως των εξελίξεων στον περιφερειακό και διεθνή συσχετισμό δυνάμεων και κατά το δοκούν – βάσει, πάντοτε, της ρεαλιστικής διεθνοπολιτικής ανάγνωσης και, επακολούθως, των απαρασάλευτων και πάγιων αμερικανικών πολιτικοοικονομικών

συμφερόντων. Η πολύπλοκη αμερικανική στάση απέναντι στη σημερινή ατραπό του ούτως καλουμένου μεσανατολικού ζητήματος, αν και πλήττει την παραδοσιακή θέαση των δομών της διεθνούς πολιτικής ένεκα της μη συμβατικής τακτικής της ως μετέωρης δέσμευσης και ευδιάκριτης διγλωσσίας, καταδεικνύει με αξιοζήλευτο τρόπο και για ακόμη μία φορά τη γεωστρατηγική ιδιαιτερότητα της περιοχής, πέρα από την αδιαμφισβήτητη γεωγραφική σημασία της, που από μόνη της επιβάλει την ευελιξία κινήσεων. Επί δεκαετίες τόπος ξεδίπλωσης των δυναμικών αντικρουόμενων συμφερόντων και του πάσης φύσεως ανταγωνισμού, η Μέση Ανατολή σηματοδοτεί σήμερα όχι μόνο ένα χώρο περιφερειακών εντάσεων αλλά και την ζωντανή καρδιά της διαμόρφωσης των όρων του νέου παγκόσμιου παιγνίου ισχύος όπου η στρατηγική, το κεφάλαιο, η τεχνολογία και η εθνοκοινωνική διεκδίκηση συνυφαίνονται παραδειγματικά.

Συνάμα και παραμένοντας το αφετηριακό σημείο αυτού του πολυεπίπεδου παιγνίου, η ισραηλοπαλαιστινιακή σύγκρουση έχει μετατραπεί στον πυρήνα μίας νέας γεωοικονομικής πραγματικότητας όπου η φυσική ισχύς, οι ιδεολογικές επιλογές, η παραγωγή νομιμότητας και οι αδιάκοπες και πολύτροπες ροές των πολυεθνικών κεφαλαίων βρίσκονται σε καθεστώς διαρκούς διαπραγμάτευσης και εύθραυστης ισορροπίας. Η κατάσταση αυτή καθαυτή δεν επαναφέρει απλώς μία παραλλαγμένη ψυχροπολεμική στρατηγική αντιπαραθετικής κατανομής αλλά εμπεριέχει στα σπάργανά της τις κορυφαίες αντιφάσεις του σύγχρονου διεθνούς πολιτικοοικονομικού συστήματος. Ως εκ τούτου, η πολεμική σύγκρουση δεν περιορίζεται στις συμβατικές και γνώριμες εκδηλώσεις της αλλά προχωρά ένα βήμα παρακάτω προκαλώντας αξιοπρόσεκτα γεωοικονομικά σεισμικά κύματα εν τω μέσω επικράτησης πλήρους διαχεόμενης αβεβαιότητας και με απρόβλεπτες διαστάσεις σε επίπεδο αγορών και οικονομικών συμμαχιών. Όπως ορθώς έχει αναφερθεί και αλλού, η πιθανή υλοποίηση της απειλής των ιρανικών ενόπλων δυνάμεων για φραγή των Στενών του Ορμούζ και αποκλεισμό του Περσικού Κόλπου από τους διεθνείς εμπορικούς θαλάσσιους δρόμους, η αποσταθεροποίηση των υδάτων της Ερυθράς Θάλασσας από το καθεστώς των Χούθι στην Υεμένη και οι επιλεκτικές επιθέσεις παρακρατικών δρώντων σε ενεργειακές εγκαταστάσεις της ευρύτερης περιοχής αποτελούν εξίσου δυσοίωνα πλήγματα στις παγκόσμιες εφοδιαστικές αλυσίδες και στην διατήρηση της διεθνούς ενεργειακής ασφάλειας – με ιδιαίτερες επιπτώσεις στα κέντρα μαζικής παραγωγής των χωρών της Ανατολικής Ασίας και στην πασχίζουσα να απεξαρτηθεί από την μακροχρόνια κηδεμονία του ρωσικού ενεργειακού παράγοντα ευρωπαϊκή ήπειρο, ιδίως μετά το ξέσπασμα της ρωσοουκρανικής σύγκρουσης. Ειδικότερα, οι έντονοι εξαρτησιακοί δεσμοί μεγάλων δυτικών (και όχι μόνο) οικονομιών από το πετρέλαιο και το υγροποιημένο φυσικό αέριο (LNG) της περιοχής, συνδυαστικά με την αδυναμία άμεσης εύρεσης εναλλακτικών και μη ζημιογόνων οικονομικά διαδρομών για την εξασφάλιση των ζωτικής σημασίας πρώτων υλών δημιουργεί αναπόφευκτα συνθήκες δομικού πανικού και αίσθημα απειλής στους υπερεθνικούς δρώντες των

παγκόσμιων αγορών. Τούτο αναμένεται να επιφέρει αδυναμία ελέγχου ή ρύθμισης των πλείστων αρνητικών συνεπειών στις ήδη επιβαρυμένες τιμές των εμπορευμάτων εξαιτίας των αντανακλαστικών αντιδράσεων των πολυεθνικών εταιρειών για προστασία της κερδοφορίας τους και της εφοδιαστικής επάρκειας – υπό την μορφή μίας τρόπον τινά ψυχολογικής «αυτασφάλειας» των οικονομικών τους συμφερόντων – προκαλώντας πολλαπλασιαστικά αρνητικές επιπτώσεις στο κόστος διαβίωσης των αναπτυγμένων κοινωνιών διά της ταυτόχρονης σμίκρυνσης της εκεί αγοραστικής ικανότητας. Το διακύβευμα της ενεργειακής ασφάλειας εξελίσσεται ταχύτατα ως ο νέος ορίζοντας της μεσανατολικής σύγκρουσης και το πλέον κρισιακό επίκεντρο αναφοράς, με το μεγαλύτερο πλήγμα αυτής να επιφυλάσσεται για τις χώρες με αναδυόμενες και εγγενώς ευάλωτες οικονομίες που δεν έχουν στην διάθεσή τους γεωπολιτικά εργαλεία διαχείρισης κρίσεων ή σχετικά αντίβαρα. Στο νέο και πολυσύνθετο τεχνοπολεμικό πεδίο που διαμορφώνεται, οι οικονομικές δυνατότητες κάθε χώρας τίθενται στην αυστηρή βάσανο της ύπαρξης ή μη της έμπρακτης ικανότητας για μετατροπή του μεγέθους της ισχύος σε στρατιωτική ασφάλεια και σαφή πολιτική επιρροή επί των υπολοίπων δρώντων. Την ίδια στιγμή, η Μέση Ανατολή καθίσταται πρώτης τάξεως γεωοικονομικός κόμβος με αδιαπραγμάτευτη αξία και πρωταγωνιστική επιρροή στην διαμόρφωση της κατάστασης της διεθνούς πολιτικοοικονομικής πραγματικότητας. Και τούτο διότι τα ίδια τα αποτελέσματα των εκεί στρατιωτικών αποφάσεων, που συντελούν με τη σειρά τους στην ευρύτερη πολεμική αστάθεια και το ακαριαίο πάγωμα των περιφερειακών οικονομικών συνεργειών, μεταφράζονται αυτόματα σε χρηματιστηριακές και νομισματικές πιέσεις διεθνούς εμβέλειας και γενικευμένη απορρύθμιση των παγκόσμιων αγορών που, κατ' αντιστοιχία, δρομολογούν ετεροπροσδιοριστικά την αδυναμία χάραξης κατάλληλων δημοσιονομικών πολιτικών από τις ιθύνουσες πολιτικές αρχές του δυτικού κόσμου για την επαρκή κάλυψη των επαυξημένων αναγκαιοτήτων των αναπτυγμένων κοινωνιών.

Η ανησυχητικώς αυξανόμενη ταχύτητα κλιμάκωσης των εχθροπραξιών στο σημερινό συγκρουσιακό επίπεδο δείχνει να μετασχηματίζει όχι μόνο τον τρόπο απόφασης και δράσης των κρατικών δρώντων αλλά – ακόμη περισσότερο – και τις ίδιες τις βαθύτερες κοινωνικές διαρθρώσεις των άμεσα εμπλεκόμενων μερών. Η σημερινή συγκυρία έχει αποδείξει περίτρανα ότι το πολεμικό φαινόμενο δεν αναλύεται περιοριστικώς τω τρόπω μόνο εν μέσω των χαρακωμάτων αλλά και εντός της συνθετότητας των κύκλων των κοινωνικών ιστών. Χαρακτηριστική στέκεται μεταξύ άλλων η ιρανική περίπτωση όπου η πολεμική έκρηξη λειτούργησε από την πρώτη στιγμή ως άτυπος μηχανισμός κοινωνικής συνοχής – αλλά όχι απαραίτητα και νομιμοποίησης του θεοκρατικού καθεστώτος στο σύνολο του εσωτερικού της χώρας. Πιο συγκεκριμένα, η ενεργοποίηση του ρεαλιστικώς συγκροτημένου κοινού αισθήματος της εθνικής επιβίωσης και των σχετικών αμυντικών μηχανισμών έναντι της υπαρκτής εξωγενούς απειλής κατάφερε να

επανασυσπειρώσει το ιρανικό κοινωνικό σύνολο γύρω από την αυταρχική εξουσιαστική αρχή των Φρουρών της Επανάστασης παρά την προϋπάρχουσα κοινωνική φθορά του καθεστώτος και τις ενδοκρατικές πολιτικοϊδεολογικές αντιπαλότητες. Με άλλα λόγια, η συλλογική πίστη ενάντια στον υπαρξιακό κίνδυνο της επιβολής της βούλησης του «ξένου εχθρού» έναντι των εσχατολογικών ιρανικών συμφερόντων ενίσχυσε καταλυτικά την εικόνα του καθεστώτος των μουλάδων διά της παραγωγής ενός ολότελα υποστηρικτικού ηθικού κεφαλαίου παρά την υπάρχουσα κοινωνική καταπίεση. Το γεγονός αυτό δείχνει την έκτακτη διάθεση υποκατάστασης των αιτημάτων για σεβασμό της ατομικής ελευθερίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από την αναγκαιότητα εθνικής επιβίωσης και της μαζικής εγρήγορσης για την προάσπιση του κοινού οφέλους. Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο σημείο, οι καταπονημένες από τις δεκαετίες εξωτερικών οικονομικών κυρώσεων και εσωτερικής κοινωνικής καταστολής πλειοψηφούσες λαϊκές μάζες του ιρανικού πληθυσμού έδρασαν τη δεδομένη στιγμή αντανακλαστικά όχι απαραίτητα υπέρ του υπάρχοντος καθεστώτος αλλά, ιδίως, ενάντια στον εισαγόμενο εξαναγκασμό και την ταπεινωτική υποτέλεια στα ξένα συμφέροντα, οδηγώντας κατά μία έννοια τον εκάστοτε μελετητή στην έμμεση διαπίστωση της ενδογενούς αντιφάσεως του αυταρχισμού εν μέσω κανονικοποίησης της αναγκαιότητας: η πολεμική διαδικασία – παρά την φθορά του κρατικού μηχανισμού και την φαινομενική εξουθένωση της νομιμοποίησης του καθεστώτος – θέτει σε λειτουργία τις συνεκτικές δυναμικές του κοινωνικού συνόλου χάρη της αντίστασης και της επιβίωσης.

Ακολουθώντας την ίδια ρεαλιστική συλλογιστική πορεία με τα όσα έχουν αναφερθεί, στην ισραηλινή περίπτωση ο νέος εθνικός μύθος διαφαίνεται να συνδέει άρρηκτα την υπαρκτή ανάγκη εθνοκρατικής επιβίωσης με το δόγμα του καταλυτικού λόγου της ισχύος διά της – νομιμοποιημένης από το αφηγηματικό εργαλείο της «συλλογικής τραγωδίας» – άσκησης προληπτικής ασφάλειας και, επακολούθως, της σιωπηλής αποδοχής της ανθρώπινης απώλειας ως αναγκαίου κόστους για την πραγμάτωση του τελικού στόχου. Αναλυτικότερα, το κέντρο εξουσίας του ισραηλινού κρατικού μηχανισμού έχει εγκολπώσει ιστορικώς τη θεμελιακή λογική βίωσης μίας παρατεταμένης οριακής συνθήκης από μία κοινωνία που ζει σε κρισιγενή κατάσταση διαρκούς απειλής – αναπαράγοντας, ούτως, την αιτιολογική επιχειρηματολογία περί δικαιώματος στο προληπτικό πλήγμα έναντι των εχθρικών δυνάμεων εντός των κύκλων της διεθνούς κοινής γνώμης και μέσω των κυρίαρχων σύγχρονων πολιτικοϊδεολογικών οργάνων παραγωγής μαζικής σκέψης στον δυτικό κόσμο. Η ανάγκη της κοινωνικής αποδοχής τέτοιων πρακτικών ανεξαρτήτως ανθρωπίνου κόστους και με γνώμονα το υπέρτατο εθνικό συμφέρον αντικατοπτρίζει με τον πλέον παραδειγματικό τρόπο την χρήση μίας στρατευμένης υποκειμενικής ηθικής ως ρεαλιστικής στρατηγικής επιλογής και ως πρακτικής ιδιοτελούς νοηματοδότησης των πολεμικών εξελίξεων και τακτικών στο συγκρουσιακό πεδίο. Σε αυτό το πλαίσιο, τόσο η ιρανική όσο και η ισραηλινή

διαχείριση φέρνουν στο προσκήνιο τα έντονα ρεαλιστικά χαρακτηριστικά ενός τρόπον τινά «νεοθουκυδίδειου» κόσμου που βρίσκεται υπό διαρκή κατασκευή – όπου η πολυσήμαντη έννοια της ισχύος ορίζει το δίκαιο κάθε πλευράς και η επιβίωση αντικαθιστά βίαια κάθε αρχή ή αγαθή θέληση για καλλιέργεια ειρηνοποιού διαλόγου. Συνεπώς, η στάση των δύο πλευρών δείχνει με τον πλέον κυνικό τρόπο και παρά τις αλλεπάλληλες εκκλήσεις της διεθνούς κοινότητας για κατάπαυση του πυρός και ειρήνευση την καθοριστική υπερίσχυση της στρατηγικής σημασίας σκέψης του πολιτικού ρεαλισμού έναντι των θεσμικά συγκροτημένων και ρασιοναλιστικά θεμελιωμένων στις πάγιες αρχές του πολιτικού φιλελευθερισμού εύλογων ανθρωπιστικών αιτιάσεων. Ιδίως σε μία ταραγμένη και ρευστή διεθνοπολιτική εποχή όπου οι κρατικοί δρώντες δεν δείχνουν πλέον άτρωτοι έναντι των δυνητικών πληγμάτων υπερκρατικών άμα και παρακρατικών παραγόντων – εντός μάλιστα ενός πολυσύνθετου πολεμικού φαινομένου στο απώτατο όριο της μετανεωτερικής εξελικτικής του διάστασης – η ισχύς μεταμορφώνεται, προσαρμόζεται στην σύγχρονη πραγματικότητα και ταυτοχρόνως παραλλάσσεται βάσει της ανάγκης για ικανοποιητική εξυπηρέτηση των ζωτικών για την κρατική ύπαρξη και την κοινωνική ευημερία συμφερόντων. Συνάμα, οδηγεί τις ιθύνουσες ηγεσίες όλο και πιο μακριά από απλουστευτικές διεθνολογικές που έχουν στον πυρήνα τους τον άνθρωπο και αδυνατούν να ερμηνεύσουν την δομική ουσία των εξελίξεων. Τέλος, η επικράτηση συνθηκών παρατεταμένης απειλής εντός των κοινωνιών καταδεικνύει αμφότερα την μετατροπή του τραύματος σε πάγιο μηχανισμό παραγωγής νομιμοποιητικής ισχύος και κατά το δοκούν ιδεολογικής κατασκευής του «δίκαιου» και του «αναγκαίου» – ενσωματωμένου σε ένα μοντέλο ρεαλιστικής διαχείρισης των εξωγενών απειλών.

Τόσο το συνεχώς μεταβαλλόμενο εντός του ιστορικού χωροχρόνου πλαίσιο της ισραηλοπαλαιστινιακής αντιπαράθεσης όσο και η περιπλοκότητα του συγκρουσιακού πλέγματος αλληλεπιδράσεων μεταξύ Τεχεράνης και Τελ Αβίβ φανερώνουν την επιτακτικότητα της απαίτησης για αποδοχή μίας νέας, διεπιστημονικώς εμπλουτισμένης και καθαρής μορφής ανάλυσης που κατορθώνει να συνδυάζει τα δοθέντα στοιχεία με τρόπο κριτικό και με διαλεκτική διάθεση που δεν εκφεύγει της ρεαλιστικής διεθνοπολιτικής παράδοσης. Η υιοθέτηση αυτής της λογικής δύναται να δώσει μία σειρά από αναγκαίες εξηγήσεις σχετικά με την συμπεριφορά των δρώντων που είτε πρωταγωνιστούν είτε συμμετέχουν ενεργά στις μεσανατολικές εξελίξεις ως τρίτοι. Επί παραδείγματι, η αμφισημία των αμερικανικών δηλώσεων και πράξεων περί μη επιδίωξης καθεστωτικής αλλαγής στο Ιράν και ταυτόχρονης απαίτησης για εξάλειψη της αναθεωρητικής απειλής του ιρανικού πυρηνικού προγράμματος για την ευρύτερη περιοχή – και ιδίως το Ισραήλ – συνιστά μία ιδιάζουσα διττή δέσμευση. Η αμερικανική προσέγγιση προς το θεοκρατικό καθεστώς των Φρουρών της Επανάστασης μπορεί, από τη μία, να επιθυμεί την διατήρηση ενός ανοιχτού διαύλου επικοινωνίας με την παρουσίαση ενός ενδεχόμενου διαπραγματευτικού δελέατος οικονομικής φύσεως που θα δώσει

χώρο στην εξομάλυνση της κατάστασης, την κατοχύρωση της ασφάλειας του Ισραήλ και, εν τέλει, την ανάδειξη της αμερικανικής ηγεσίας σε φορέα αποτελεσματικής διαχείρισης του μεσανατολικού ζητήματος. Από την άλλη, ωστόσο, διαφαίνεται εκ των εξελίξεων ότι μία τέτοια έκβαση είναι επιθυμητή μόνο και μόνο υπό τον σαφή και αδιάρρηκτο όρο της εξασφάλισης της προγενέστερης αμερικανικής στρατιωτικής υπεροχής έναντι αναθεωρητικών βλέψεων – διά του ουσιαστικού τερματισμού του ιρανικού πυρηνικού προγράμματος – εγείροντας τοιουτοτρόπως το κλασικό πολιτικοφιλοσοφικό ερώτημα που επιβεβαιώνει τις βαθύτερες και αδιαπέραστες ρεαλιστικές διδαχές περί του *εάν μπορεί ποτέ η ειρήνη να οικοδομηθεί επάνω στην αδιαμφισβήτητη προϋπόθεση της υπακοής*. Εκ του παραλλήλου, το ασυμβίβαστο των διαμετρικά αντίθετων δογμάτων ασφαλείας μεταξύ Ισραήλ και Ιράν – αφενός του δόγματος προληπτικής κρούσης και αποτροπής μέσω υπεροχής και αφετέρου του δόγματος τιμωρητικής αντίδρασης και ασύμμετρης στρατηγικής αντοχής – εκτιμάται πως πολύ δύσκολα θα επιτρέψει την ομαλή ή εύκολη παραίτηση της εξίσου ρεαλιστικώς σκεπτόμενης Τεχεράνης από το πυρηνικό της όραμα, δεδομένου μάλιστα και του συγκριτικού πλεονεκτήματος των ισραηλινών ενόπλων δυνάμεων όχι μόνο στην ψηφιακή πολεμική πραγματικότητα και την κατοχή σύγχρονων οπλικών συστημάτων μεγάλης ακρίβειας αλλά και ένεκα του «μυστικού» πυρηνικού τους προγράμματος. Όλο αυτό το πολυεπίπεδο στρατηγικό παίγνιο ανασχηματισμού του ηγεμονικού status quo σε περιφερειακό και πλανητικό πλαίσιο εκτυλίσσεται λαμβάνοντας σάρκα και οστά την ίδια στιγμή που η διεθνής κοινότητα δεν διαθέτει ούτε την ρυθμιστική ικανότητα ούτε τη απαραίτητη δύναμη ώστε να αποτρέψει τον κίνδυνο, πολλώ δε μάλλον να επιβάλει την αγαθή και ορθολογική της βούληση για ειρηνική διευθέτηση και πολιτική συμφιλίωση μέσα σε έναν ολότελα ανορθολογικό, ζωώδη και εγγενώς βίαιο κόσμο όπου το μόνο νόμισμα που αναγνωρίζεται είναι η ισχύς και τα παράγωγα αυτής.

Συμπερασματικά, η Μέση Ανατολή της νέας εποχής και οι συναφείς γεωπολιτικές ή/και γεωοικονομικές της προεκτάσεις δεν μπορούν πια να γίνονται αντιληπτές υπό την γενικευτική ομπρέλα του ανεξήγητου πυρήνα του διεθνούς χάους αλλά, τουναντίον, ως ο καθρέφτης των παγκόσμιων αντιφάσεων μίας καινοφανούς αρχιτεκτονικής ισχύος όπου τα έθνη θα παλεύουν για την ασφάλειά τους εντός του πολεμικού και άναρχου διεθνούς συστήματος, οι ανεπτυγμένες οικονομίες θα εξακολουθούν να εξαρτώνται από την ασταθή φύση περιοχών κομβικής σημασίας και θα παρεμβαίνουν συμφεροντολογικά, οι κοινωνίες θα συσπειρώνονται με σκοπό την διατήρηση της ανθεκτικότητάς τους και της ανεξάρτητης εδαφικής τους χωρικής υπόστασης ενώ η σύγχρονη τεχνολογία πρόκειται εν τοις πράγμασι να προσφέρει απλόχερα ενδυνάμωση ή καταστροφή – αναλόγως με το ποιος την κατέχει. Η νέα «γεω»πολιτική οικονομία της περιοχής διαμορφώνεται με ιλιγγιώδεις ρυθμούς σε ένα πρώτης τάξεως πολυκεντρικό πεδίο ανταγωνισμών με επαυξημένες δυναμικές στο οποίο η στρατιωτική ισχύς, το οικονομικό συμφέρον

και η τεχνολογική υπεροχή διαπλέκονται ακατάπαυστα – από κοινού με έναν σκληρό αγώνα ιδεολογικής επικράτησης και αφηγημάτων. Με άλλα λόγια, τόσο μέσα από την ισραηλοπαλαιστινιακή σύγκρουση όσο και χάρη της πολεμικής αντιπαράθεσης Τεχεράνης – Τελ Αβίβ αλλά και της υποδόριας ενεργού συμμετοχής του αμερικανικού κατεστημένου στα εν λόγω θέματα, ο σύγχρονος μελετητής των διεθνοπολιτικών ζητημάτων της Μέσης Ανατολής έχει την ευκαιρία να αντιληφθεί την αδιάψευστη πραγματικότητα της σημερινής πολυδιάστατης έννοιας της ισχύος: *«Ποιος ασκεί τον τελικό έλεγχο από τις αλυσίδες εφοδιασμού και ροής των υλικών εμπορευμάτων και υπηρεσιών μέχρι την διοχέτευση της μαζικής πληροφορίας στην διεθνή κοινή γνώμη;», «Ποιος ορίζει την λειτουργία των εμπορικών και ενεργειακών κόμβων και, εν τέλει, του παγκόσμιου εμπορίου;», «Ποιος και πώς ορίζει τί πράγματι είναι φλέγουσες έννοιες όπως «τρομοκρατία» και «αντίσταση» και, ως εκ τούτου, πως νομιμοποιεί επικοινωνιακά τις πράξεις του;»*. Όλα τα παραπάνω είναι καίρια ερωτήματα εν μέσω παρατεταμένης αστάθειας, σοβαρής ρευστότητας και διαχεόμενης αβεβαιότητας, με το μοναδικό στοιχείο που αποπνέει μία δόση σιγουριάς να είναι το γεγονός ότι το μέλλον του μεσανατολικού ζητήματος αυτού καθαυτού δεν πρόκειται – ή, ορθότερα, δεν προβλέπεται ρεαλιστικώς τω τρόπω – να διαμορφωθεί από την νίκη ή την ήττα κάποιου εκ των αναμειγνυόμενων μερών αλλά, αντιθέτως, από την επιτελική ικανότητα εκάστου παράγοντα προς τη διαχείριση της εγγενούς δομικής ρευστότητας του δοθέντος γεωσυμπλόκου όπου ο πόλεμος δεν τελειώνει ποτέ – απλώς αλλάζει μορφή. Η απάντηση αυτών των ερωτημάτων, βέβαια, δεν είναι μία πράξη εύκολη ή γρήγορη – κάθε άλλο, απαιτεί ρεαλιστική προσέγγιση, απαλλαγμένη από αποπροσανατολιστικούς συναισθηματισμούς και λοιπά ιδεολογικά φίλτρα ή απλουστευτικές τοποθετήσεις που δεν ανταποκρίνονται στην εμπεριστατωμένη κατανόηση της περιπλοκότητας της περιοχής. Οφείλεται άμεσα να καταστεί ξεκάθαρο ότι είναι αδύνατη η ορθή ερμηνεία των διακρατικών συγκρούσεων και των κοινωνικών εντάσεων ιδίως μίας τέτοιας πολυσύνθετης περιοχής βάσει ηθικών διλημμάτων και κανονιστικών λογικών «άσπρου–μαύρου» παρά με μοναδικό γνώμονα την ψύχραιμη, υπεύθυνη εκτίμηση των πραγματικών συνθηκών και την επίμονη μέσα από την ανάλυση αναζήτηση του εφικτού – όχι του επιθυμητού.

Το τεύχος αυτό έγινε με τη στήριξη του Cyprus Forum